

הרב יהודה גלעד

ומהיכן נטל משה קרני ההוד?

"ומשה לא ידע כי קרן עור פניו" (שמות לד, כט). ומהיכן נטל משה קרני ההוד? רבנן אמרי: מן המערה, שנאמר "והיה בעבור כבודי". רבי ברכיה הכהן בשם רבי שמואל אמר: הלוחות היו אורכן ששה טפחים ורוחבן ששה טפחים, והיה משה אוחז בטפחיים, והשכינה בטפחיים, וטפחיים באמצע, ומשם נטל משה קרני ההוד. רבי יהודה בר נחמן בשם רבי שמעון בן לקיש אומר: עד שהיה כותב נשתייר בקולמוס קמעא, והעבירו על ראשו, וממנו נעשו לו קרני ההוד.¹

שלוש תשובות נותן המדרש לשאלה "מהיכן נטל משה קרני ההוד?" לדעת רבנן – "מן המערה". בפרק הקודם מתארת התורה את המפגש המופלא בין הקדוש ברוך הוא למשה בנקרת הצור (שמות לג, יח-כג):

וַיֹּאמֶר הָרֹאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדְךָ. וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶעֱבִיר כָּל טוֹבִי עַל פְּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְּשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ וְחָתִיתִי אֶת אֲשֶׁר אַחַן וְרַחֲמֵתִי אֶת אֲשֶׁר אֶרְחֹם. וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת פְּנֵי כִי לֹא יֵרְאֵנִי הָאָדָם וְחִי. וַיֹּאמֶר ה' הִנֵּה מְקוֹם אֲתִי וְנִצַּבְתָּ עַל הַצּוּר. וְהָיָה בְּעֵבֶר כְּבֹדִי וְשָׁמַתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשָׁכַתִּי כַּפִּי עָלֶיךָ עַד עֶבְרִי. וְהִסַּרְתִּי אֶת כְּפִי וְרָאִיתָ אֶת אַחֲרֵי וּפְנֵי לֹא יֵרְאוּ.

רבנן שבמדרש מזהים את נקרת הצור כמערה, ושם, במפגש אינטימי עם רבונו של עולם, קיבל משה את קרני הודו. המדרש המקביל בתנחומא מביא סיוע לכך מהכתוב בחבקוק (ג, ד): "וְנִגְהָ פָּאוֹר תִּהְיֶה קִרְנֵיִם מִדָּו לֹא וְשֵׁם חֲבִיּוֹן עֲזָה". הפסוק הקודם בנבואת חבקוק (ג) מתאר את הקדוש ברוך הוא בהופעתו במעמד הר סיני: "אֱלוֹהִים מִתִּמְנָן יָבֹא וְקָדוֹשׁ מִהָר פֶּאֶרְן סָלָה". מהשוואת פסוק זה לפסוק בדברים (לג, ב): "ה' מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מִהָר פֶּאֶרְן וְאֶתָּה מִרְבַּת קָדְשׁ", נראה שפארן הוא שמו הנוסף של הר סיני. מכך שחבקוק מתאר את כבוד ה' במילים "וְנִגְהָ פָּאוֹר תִּהְיֶה

1 שמות רבה מז, ו.

קִרְנֵים מִיָּדוֹ לוֹ וְשֵׁם חֲבִיּוֹן עֲזָה" לאחר שרמז למעמד הר סיני, מבין המדרש שקרני אורו של משה באו כביכול מכף ידו של הקדוש ברוך הוא, כפי שנאמר "וְשִׁכְתִּי כָּפִי עָלֶיךָ עַד עֶבְרִי". באותו "חביון עוז", בנקרת הצור, בו זכה משה לחוש את כפו המסוככת של הקדוש ברוך הוא – ממנו זכה לקרני ההוד. קרבה אינטימית, כמעט פיזית, בין משה ל"כף ידו" של רבונו של עולם, הקרינה באורה את עור פניו של משה. רבי ברכיה מציע דרך שונה: "הלוחות היו אורכן ששה טפחים ורוחבן ששה טפחים, והיה משה אוחז בטפחיים והשכינה בטפחיים וטפחיים באמצע, ומשם נטל משה קרני ההוד". למה התכוון רבי ברכיה במילה "משם"? מהיכן בדיוק? ניתן להבין זאת בדרך אחת על פי המדרש המקביל בדברים רבה (ג, יב):

מן הלוחות נטל זיו הפנים. עם שנתנו לו הלוחות מכפיים לכפיים [=מידו של הקב"ה לידיו של משה] – משם נטל זיו הפנים.

לפי דעה זו, לא עצם המפגש האינטימי עם רבונו של עולם בחביון המערה הקרין את פני משה, אלא דווקא מכוחם של הלוחות, מן הסתם מן הכתוב בהם, אותם לוחות שניתנו למשה באופן ישיר מכפיים לכפיים – מהם נטל את זיו הפנים. אולם הדרשן במדרשנו מוסר לנו פירוט שנעדר במדרש בדברים רבה: "משה אוחז בטפחיים, והשכינה בטפחיים, וטפחיים באמצע – ומשם נטל משה קרני ההוד". נראה שכוונתו להדגיש **משם** – מאותם טפחיים שבאמצע. יש בתורת ה' חלק סודי ונסתר שכולו אלוהי, והוא הטפחיים שבידי השכינה. לעומתו יש חלק הניתן להשגה לבשר ודם, והם הטפחיים שבידי משה. אך יש טפחיים באמצע, שבתחומם מתרחש המפגש, השיח בין אלוהים ואדם, וממקום זה נובעות קרני ההוד המאירות את פני משה. רבי שמעון בן לקיש מצייר תמונה אחרת: "עד שהיה כותב נשתייר בקולמוס קמעא, והעבירו על ראשו, וממנו נעשו לו קרני ההוד". לדעה זו, הדיו שנכתבה בו התורה על עור הקלף הגיעה בלי משים לראשו ומשם לעור פניו של משה, "וממנו נעשו לו קרני ההוד". יש כאן התמזגות מוחלטת בין התורה לבין משה האיש, עורו נעשה כעור הקלף של התורה. ביתר פירוט מתוארים הדברים בדברים רבה (שם):

אמר ריש לקיש: התורה שניתנה למשה, עורה של אש לבנה, וכתובה באש שחורה, וחתומה באש, ומלופפת באש. ועם שכותב קינח את הקולמוס בשערו, ומשם נטל זיו הפנים.

לפי גרסה זו אין כאן עור קלף, אלא עור שהוא אש, ומאש זו דולקים ומאירים קרני הודו של משה. אך אפשר שעל פי הנוסח במדרשנו הדגש הוא דווקא על הדיו

ש"נשתייר בקולמוס". דווקא שירי הדיו המסמנים את מה שלא נכתב, המילים שלא נאמרו, דווקא מהן בוקע ועולה האור.

אולם דומה שריש לקיש עומד על נקודה נוספת במדרשו. הדרך שבחרה התורה לספר על קרינת עור פני משה היא עקיפה ומעוקלת, באופן המעורר תשומת לב. לא נאמר באופן ישיר "ויקח עור פני משה בדבר ה' עימו". דומה כי המידע העיקרי שכוונת התורה למסור לנו היא העובדה **שמשה לא ידע** כי קרן עור פניו. נראה שהתורה מתפעלת יותר מענוותנותו של משה מאשר מרוממותו הרוחנית. על כן מתאר זאת ריש לקיש כסופר המעביר קולמוס בשערו. העברת הקולמוס בשיער, שהייתה כנראה מקובלת אצל סופרים בעת ההיא, מייצגת מעשה טכני בלתי מכוון, הנעשה בהיסח הדעת. כך גם אצל משה, כתיבת התורה מפני הגבורה היא כה טבעית עבורו, והזהדותו עם התורה היא כה פשוטה ומלאה, עד שמבלי משים הוא "כותב" בדיו של התורה על שערו.

מהי השאלה הקיומית המטרידה את מנוחת הדרשן כאשר הוא שואל מהיכן נטל משה את קרני ההוד?

לא אחת פוגשים אנו תלמיד חכם גדול שמתקיימים בו דברי קהלת (ח, א): "חכמת אדם תאיר פניו". אפשר שהמדרש שלפנינו עוסק במרומז בחקירת המקור של אותה הארת פנים הבאה מכוחה של "אורה זו תורה" (מגילה טז ע"ב). יש הסוברים כי מקורו של האור הוא מחוייית המפגש האינטימי עם הנוכחות האלוהית בנקרת הצור, או בחביון נפשו של האדם. לעומתם יש המציעים שהמפגש עם הלוחות, קרי חוכמת התורה, הוא המנביע קרני הוד מפניו של החכם. יש שיגידו ששירי הדיו, המילים שלא נכתבו בתורה, דווקא בהן טמון האור המצפה למי שזוכה לשומען. ויש שיאמרו שהזהדות הטבעית והענווה, שיש בה התמזגות פשוטה באורה של תורה, היא המקור להארת פני משה. וכבר למדנו בתורתו של משה (בן מיימון): "כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבנו" (הלכות תשובה ה, ב).